

موضوع: راهکارهای تقویت رعایت حریم نهاد خانواده

چکیده

زینب مکرم*^۱

خانواده یکی از نهادهای بنیادی و سازنده اجتماعات بشری است و نقش بسزایی در رشد و تربیت افراد جامعه و توسعه و تقویت ارزش های والای انسانی دارد. پرداختن به این بنای مقدس بنیادین و حمایت و هدایت آن به جایگاه واقعی خود، همواره سبب اصلاح خانواده بزرگ انسانی و غفلت از آن موجب دور شدن از حیات حقیقی و سقوط به ورطه هلاکت و ضلالت بوده است. بنابراین هرچه بیشتر باید در جهت نیل به سعادت‌مندی آن کوشید که دستیابی به این مهم تنها از طریق شناسایی کامل عوامل تحکیم بنیان خانواده امکان پذیر است. هدف از این تحقیق بررسی راهکارهای تقویت رعایت حریم نهاد خانواده می باشد. این تحقیق به روش توصیفی، تحلیلی و کتابخانه ای نگاشته شده است. از نتایج این تحقیق می توان به کنار گذاشتن لجبازی و یکدندگی، تحکیم باورهای دینی، داشتن صداقت در خانواده، داشتن ارتباطات سالم و حامی بودن، کنترل رسانه در خانواده، و... اشاره کرد.

کلید واژگان: راهکار، تقویت، رعایت، حریم، خانواده.

^۱ طلبه پایه ۵، سطح ۲، حوزه علمیه خواهران فاطمیه (س) نغده.

مقدمه

تعدادی افراد در کنار هم و با داشتن روابط خاص تشکیل خانواده می‌دهند. هر چقدر این ارتباط بین اعضای خانواده محکم‌تر و با استمرار بیشتر باشد به آن خانواده، خانواده مستحکم می‌گویند. خانواده‌ای که ارتباط بین اعضای آن خوب، قوی و مستمر باشد می‌گوییم بنیان این خانواده محکم است پس تحکیم خانواده یعنی قوی کردن ارتباط مستمر بین خانواده که آن‌ها را مصون کند از آفات بسیاری که در جامعه وجود دارد. خانواده‌ای که ارتباط قوی بینشان وجود دارد حتی در فاصله‌های دور مکانی هم از بی‌مهری و بی‌عاطفگی نسبت به یکدیگر و خیلی آفات مصون هستند، چون ارتباطی قوی و ناگسستنی بین آن‌ها شکل گرفته است، ولی اگر استحکام بین روابط اعضای خانواده وجود نداشته باشد حتی اگر در کنار یکدیگر هم باشند و زندگی کنند احتمالاً از آفات و آسیب‌ها مصون نیستند و ممکن است دچار خیلی از ناراحتی‌ها، مسائل و مشکلات شوند.

زن و شوهر به بهترین نحو نیازهای عاطفی و جنسی یکدیگر را برآورده می‌سازند؛ به طوری که این نهاد، عامل مهمی در حفظ سلامت اخلاقی افراد و جوامع بوده است. حمایت روانی زن و مرد از یکدیگر که ناشی از برقراری پیوندی ایمنی بخش و آرامش‌دهنده است، بیش از هر رابطه انسانی دیگر بوده است. ازدواج قراردادی است به صورت طبیعی و با کمترین هزینه‌ها که تداوم نسل انسانی را تسهیل می‌نماید. پرورش اجتماعی فرزندان، که در پرتو عواطف مثبت والدین به بهترین نحو صورت می‌گیرد، از مهمترین کارکردهای خانواده است.

روابط مناسب بین اعضای خانواده، شرط و زمینه اساسی ایفای این سه کارکرد است. بی‌تردید، اگر این روابط کاهش یابد یا به صورتی خشنودکننده نباشد، کارکردهای خانواده تضعیف خواهد شد. مهمترین اصل در تحکیم بنیان خانواده/ تحکیم بنیان خانواده در گرو مبارزه با آداب و رسوم خرافی ازدواج/ تشویق و ترغیب جوانان به ازدواج آسان؛ عامل اساسی در تحکیم بنیان خانواده/ محبت و مودت زوجین به یکدیگر؛ اصل بنیادین در تحکیم بنیان خانواده/ افزایش جمعیت؛ راهبرد کلیدی در تقویت بنیان خانواده

مفهوم شناسی خانواده

خانواده از نظر لغوی: خاندان، اهل خانه، اهل بیت، دودمان، زن و فرزند و فامیل معنا شده است.^۱ خانواده از نظر اصطلاحی: خانواده، نهادی است که بر پایه ازدواج مرد و زن شکل می‌گیرد و با تولیدمثل، توسعه می‌یابد. این نهاد، اساس سازندگی شخصیت انسان و مهم‌ترین عامل تکامل جامعه بشر است و از این رو، اسلام، که برنامه‌ی تکامل انسان است برای تأسیس و تحکیم این نهاد سرنوشت‌ساز و پیشگیری از فروپاشی آن، رهنمودهای بسیار مهمی ارائه کرده است.^۲

نظام خانواده، یک نهاد اساسی و محوری در جامعه است و به عنوان هسته‌ی اولیه برای سایر نهادهای اجتماعی به شمار می‌رود. این نظام کوچک‌ترین واحد اجتماعی است که اساس و زیرساخت واحدهای بزرگ اجتماعی بشری به شمار می‌رود. افرادی که در این واحد کوچک اجتماعی رشد می‌یابند و تربیت می‌شوند به میزان رشد و شکوفایی شان در واحدهای اجتماعی بزرگ انسانی سهم دارند. افرادی که روزی به عنوان فرمان‌روای مقتدر و سیاست‌مدار سترگ و مدیر نیرومند، و مبتکر توانا در جامعه ظهور می‌کنند و مسئولیت‌های سنگین و خطیری را به عهده می‌گیرند، نظام خانواده و کانون گرم پدر و مادر، تربیت‌گاه نخستین آن‌ها است. رشد و شکوفایی این نظام محبوب و بی‌بدیل، مرهون شناخت و رعایت دقیق حقوق هریک از اعضای آن نسبت به یک دیگر است؛ همان طوری که نظام‌های بزرگ اجتماعی، قوانین و حقوق خاص خودشان را در ارتباط با اداره و استحکام و رشد و بالندگی دارند.^۳

^۱ محمد، محمدی ری‌شهری، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، عربی - فارسی، مترجم حمید رضا شیخی، قم دار الحدیث، ۱۳۸۷، ص ۱۱.

^۲ حسن، عمید، فرهنگ عمید، انتشارات امیر کبیر، تهران، ۱۳۶۳، ص ۴۲۳.

^۳ لیلا، احمدی، نگاهی به جایگاه خانواده در اسلام، بشارت، فصل‌نامه فرهنگی - اجتماعی، سال هفتم، ش ۲۴، بهار ۱۳۸۴.

موقعیت خانواده از نظر اسلام

همان طور که سازمان بدن انسان از واحدهای مختلفی ترکیب یافته و رابطه طبیعی بین آن ها وجود دارد، جامعه نیز از هسته ها و واحدهای کوچک خانواده تشکیل شده است. وقتی در روابط اعضای خانواده، حسن تفاهم و صمیمیت و عواطف انسانی حکم فرما گردد و همه اعضای آن به مثابه زنجیری به هم پیوسته و متحد باشند، سازمانی کامل و صحیح در پرتو این هماهنگی پدید می آید و در نتیجه بنیان یک اجتماع سالم و نیرومند پایه گذاری گردیده، نیروهای آنان در مسیر سعادت همگانی بسیج می شوند. برعکس، وقتی این واحدهای کوچک دست خوش هرج و مرج و آشفتگی شده، از راه اعتدال فاصله گیرند، چرخ های اجتماع نیز از رشد و تکامل باز می ماند. پراکندگی و تشتت، نظام اجتماع را از هم می گسلاند. انسان به مقتضای آفرینش خود، سخت علاقه مند به بقا و ادامه حیات خویشتن است. و برای نیل به این تقاضای درونی از هیچ کوشش و تلاشی خودداری نمی کند. بهترین و آسان ترین وسیله برای تأمین هدف انسان، ایجاد نسل است زیرا فرزند جزئی از وجود شخص و دنباله حیات و هستی آدمی است و پاسخ به این تقاضای شدید فطرت با تشکیل خانواده و عهده دار شدن مسئولیت های خانوادگی آغاز می گردد. اسلام با تشویق به تشکیل خانواده که بهترین وسیله برای حفظ عفت عمومی است به مبنای فطرت پاسخ مثبت می دهد و زناشوئی را یگانه وسیله پیدایش فرزندان درست کار و حفظ بقاء نوع شناخته است: «خداوند برای شما از جنس خودتان همسران قرار داد و برای شما از همسران تان فرزندان نوادگان پدید آورد و چیزهای پاکیزه برای شما نمود. اسلام برای جلوگیری از انحراف نیروی جنسی جوانان از مسیر طبیعی و نجات آن از فشار این غریزه، به مسئولین خانواده توصیه می کند وسائل ازدواج جوانی که به حد رشد کافی رسیده را فراهم سازند. چه بسا جوانانی که شخصا شرائط و امکانات تشکیل خانواده برای شان میسر نیست و در اثر فشار نیروی غریزی خود در معرض فساد و تباهی قرار می گیرند. اسلام معتقد است تشکیل خانواده و به کار بستن قوانین ازدواج تنها راه جلوگیری از مفاسد افراط و تفریط جنسی و سعادت‌مندانه زیست جامعه انسانی است.^۱

^۱ مرتضی، اشرافی، نقدی بر فمینیسم (با تکیه بر تعالیم اسلامی)، قم، انتشارات قدس، ۱۳۸۴، ص ۸۶

راهکارهای تقویت رعایت حریم خانواده

در اینجا به برخی از راهکارهای تقویت حریم خانواده را اشاره خواهیم کرد که عبارتند از:

۱- کنار گذاشتن لجبازی

یکی از عواملی که می‌تواند همبستگی در خانواده را تهدید کند لجبازی اعضای آن است. در خانواده‌ای که لجبازی وجود دارد ارتباط قوی بین اعضا وجود ندارد. لجبازی یکی از دلایل طلاق و جدایی است. در تمام دنیا لجبازی به عنوان عاملی در جهت از هم پاشیدن خانواده و طلاق محسوب می‌شود. بی‌تردید اگر لجبازی را از رابطه افراد حذف کنیم آمار طلاق کاهش خواهد یافت. البته بین زن و شوهرها اختلاف سلیقه امری طبیعی است و محال است شخصی پیدا شود و بگوید من با همسرم هیچ اختلاف نظری ندارم. حتی اگر یکدیگر را خیلی دوست داشته باشند باز بعضی مواقع و در قسمت‌هایی از مسائل زندگی نظرات متفاوت است. چیزی که باعث می‌شود اختلاف سلیقه در خانواده تبدیل به معضل شود، لجبازی است. زن و مرد با هم اختلاف سلیقه و اختلاف نظر دارند و این طبیعی است، اما آنچه باعث می‌شود این اختلاف نظر در خانواده از حالت طبیعی خارج شود لجبازی است. من خوب هستم تا زمانی که تو خوب باشی به محض اینکه تو از خوب بودن فاصله گرفتی من هم می‌خواهم مقابله به مثل کنم و این خلاف دستورات دین و اخلاق است، دین و اخلاق می‌گوید اگر فرد مقابل شما کوتاهی کرد یا خطایی از او سر زد، تو رفتار کریمانه داشته باش و خطا و اشتباه او را نادیده بگیر و به حساب نیاور.

لجبازی یکی از مهم‌ترین عواملی است که پای خانواده‌ها را به دادگاه‌های خانواده باز کرده است. لجبازی می‌تواند بین هر رابطه‌ای که باشد، پدر و فرزند، مادر و فرزند، زن و شوهر و... شروعی برای تلخی، جدایی و حتی فاجعه در زندگی‌ها باشد. با این وصف یکی از مهم‌ترین و اولیه‌ترین ویژگی‌ها برای حفظ استحکام خانواده احترام قائل شدن برای نظرات اعضای خانواده و پرهیز از لجبازی و یک کلامی در خانواده است.^۱

^۱ علی، قائمی، تشکیل خانواده در اسلام، تهران، انتشارات امیری، ۱۳۷۵، ص ۴۵

تعبیر «أزواجاً» به معنای همسانی است، هم چنین «من أنفسکم» یعنی از خود شما و از جنس شما یعنی زن از جنس مرد است، لذا زن و مرد در کنار یکدیگر آرامش آفرینند و اگر با هم نباشند آرامش نیست، آری بین زوج و زوجه ریاست و حاکمیت نیست بلکه مودت و رحمت است.

از سوی دیگر یک تفاوت مهم بین مودت و رحمت این است که مودت بین اثنینی است ولی رحمت ممکن است یک طرفه باشد، پس به این معناست که همیشه نباید منتظر باشید که محبت طرفینی باشد، بلکه اگر یک طرفه هم باشد اشکالی ندارد، یعنی اگر یکی از طرفین نامهربانی می کند طرف مقابل مهربانی کند. لذا اگر زوجین بخواهند در انتظار خدمات متقابل بنشینند باید همیشه محروم بمانند. اینجا است که برنامه «مودت» جای خود را به «رحمت» می دهد، و خدمات ایثارگرانه به جای خدمات متقابل می نشیند؛ و چه لطیف است این تعبیر قرآنی و محتوای آن که هرگز بنیان خانواده بدون به کار بستن آن روی آرامش و آسایش را نخواهند دید.^۱

۷- توجه به جایگاه خانواده

از راهکارهای تقویت حریم خانواده می توان به درک موقعیت و جایگاه خانواده از سوی اعضاء است. هر یک از افراد باید به هدف اصلی خانواده که سکونت اصلی آن است، توجه داشته باشد و در جهت تأمین آن تلاش کند و خواسته ها و توقعات خود را به سمت آن هدف سوق دهد. نگاه قرآن به خانواده، نگاه به چند نفر که قصد همزیستی زیر یک سقف را دارند نیست، قرآن خانواده را نیامی جامع و در مسیر کمال میبیند. آیه ذیل به این ویژگی خانواده مؤمن اشاره دارد: "وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ؛ و کسانی که میگویند، پروردگارا به ما از همسران و فرزندانمان آن ده که مایه روشنی چشمان ما باشد و ما را پیشوای پرهیزگاران گردان." ^۲

^۱ ناصر، مکارم شیرازی، پیام قرآن، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، تهران، ج ۲، ۱۳۸۶، ص ۴۴۹

^۲ سوره فرقان، آیه ۳۴

و امامت واجعلنی للمتقین اماماً دعایی بسیار متعالی برای جمع خانواده می کند و نمی فرماید واجعلننا للمتقین اماماً در پایان آیه که میفرماید

و رهبری امت را برای خود و اهل بیت خود میخواهد. در حقیقت ی مؤمن با ی برنامه دراز مدت، خود و خانواده خود را تربیت می کند تا به عالی ترین مرتبه از بندگی یعنی جایگاه عباد الرحمن -مؤمنین ممتاز - دست یابد.^۱

^۱ زهرا، بهرامی، عوامل تحکیم بنیان خانواده از دیدگاه اسلام، کنگره بین المللی علوم اسلامی و علوم انسانی، تهران، ۱۳۹۵، ص ۸۵

نتیجه گیری

روابط خانوادگی پایه و اساس رشد شخصیت، سلامت، تحصیلات و پیشرفت شغلی ماست. برای تقویت و بهبود روابط خانوادگی خود تلاش کنید. پذیرا، صادق و همدل باشید، اما از تعیین حد و مرز با اعضای خانواده نترسید. اعضای خانواده باید نسبت به یکدیگر پایبند بوده و حریم یکدیگر را رعایت کرده تا در این صورت بایکدیگر در صمیمیت و مهربانی زندگی کنند. حریم خانواده در بین اعضای خانواده احترام به یکدیگر و کمک رساندن به اعضای خانواده می باشد که برای رسیدن و تقویت حریم خانواده باید راهکارهایی را ارائه داد تا بتوانند در خانواده حریم افراد تقویت شود برای این راهکارها می توان به کنار گذاشتن لجبازی و یکدندگی اشاره کرد که اگر در خانواده ای لجبازی نباشد و در کنار آن دارای صداقت کامل باشند و در خانواده ارتباطات سالم بوده و حامی یکدیگر باشند و اعتقادات و دین خود را تحکیم دهند و توجه کنند به جایگاه خانواده در زندگی شان و اینکه در خانه و نزد خانواده رسانه را کنترل کنند و از رسانه های مجازی دوری کنند و از همه مهمتر در خانواده ای که در آن محبت و مروت وجود داشته باشد در آن خانواده همیشه حریم افراد تقویت می شود و باعث تحکیم خانواده و اعضای خانواده با هم می شود.

منابع

قرآن کریم

احمدی، فاطمه، نگاهی به جایگاه خانواده در اسلام، بشارت، فصل نامه فرهنگی - اجتماعی، سال هفتم،

ش ۲۴، بهار ۱۳۸۴

اشرافی، مرتضی، نقدی بر فمینیسم (با تکیه بر تعالیم اسلامی)، قم، انتشارات قدس، ۱۳۸۴

انصاری، مرتضی، کتاب النکاح، انتشارات مجمع الفکر الاسلامی، قم، ج ۶، ۱۳۸۴

بهرامی، زهرا، عوامل تحکیم بنیان خانواده از دیدگاه اسلام، کنگره بین المللی علوم اسلامی و علوم انسانی،

تهران، ۱۳۹۵

بیستونی، محمد، مثالهای زیبای قرآن، انتشارات بیان جوان، قم، ج ۱، ۱۳۹۱

حامدی، محمدرضا، پیدایش مذاهب، انتشارات امام علی (ع)، قم، ۱۳۸۴

زاهدی، فاطمه، ۸ توصیه برای داشتن روابط خانوادگی سالم، منبع روزنامه جوان، ۱۴۰۲

سالاری فر، محمدرضا، خانواده در نگرش اسلام و روان شناسی، بحث تعریف خانواده از نظر اسلام، انتشارات

سمت، تهران، ۱۳۹۷

علیان نژاد، ابوالقاسم، آیین رحمت، انتشارات امام علی (ع)، قم، ۱۳۸۵

عمید، حسن، فرهنگ عمید، انتشارات امیر کبیر، تهران، ۱۳۶۳

قائمی، علی، تشکیل خانواده در اسلام، تهران، انتشارات امیری، ۱۳۷۵

محمدی ری شهری، محمد، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، عربی - فارسی، مترجم حمید رضا

شیخی، قم دار الحدیث، ۱۳۸۷

مکارم شیرازی، ناصر، پیام امام امیر المومنین علیه السلام، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، تهران، ج ۱۴،

۱۳۷۵

مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، تهران، ج ۲، ۱۳۸۶

مکارم شیرازی، ناصر، شیوه همسری در خانواده، انتشارات نسل جوان، تهران، ۱۳۸۱

نویسنده خبرگزاری تسنیم، ۸ گام ضروری برای تحکیم پایه‌های خانواده، منبع روزنامه جوان، ۱۳۹۸.